

HETKI ON KÄSILLÄ – MARTTAHISTORIAN ESITTELYAINEISTO VAPAAEHTOISILLE

Marttaliitolle koonnut marttahistorian asiantuntija, tietokirjailija Kirsi Vesterbacka.

Esipuhe

Naisissa on voimaa

Oli niitä feissareita ennenkin

Marttailtojen kasvattava voima

Kotitalousneuvonta

Naiset saavat äänioikeuden

Vaikuttaminen valtiopäivillä

Martta tekee aloitteita ja on ajan hermolla

Suosi suomalaista osta kotimaista

Itsenäinen Suomi

Puolueeton kaikissa toimissaan

Kahvihetki kullan kallis

Marttalauluja Emäntälehdessä alkuvuosikymmeniltä

Tästä aineistosta jokainen voi poimia tilaisuuteen ja kohderyhmään parhaiten sopivat osat. Toivottavaa olisi kuitenkin, että jokainen aloittaisi esipuheesta, jonka sanat edelleenkin kohdistuvat suoraan kuulijan sydämeen, joka sivumennen sanoen kirjoitetaan nykyisin, 105 vuoden takaisesta poiketen, yhdellä m-kirjaimella.

Itsenäisyyden juhlaruonna 2017 aineistosta voisi poimia esipuheeseen lisäksi ainakin luvut Naiset saavat äänioikeuden sekä Itsenäinen Suomi, lisäksi vaihtoehtoisesti Marttailtojen kasvattava voima tai Kotitalousneuvonta.

Aineistosta voi lukea vaihtoehtoisesti koko juonnot tai vain suorat tekstilainaukset ilman johdantoja, jos se tuntuu paremmalta vaihtoehdolta.

Alkuperäisten tekstilainauksen lisäykset ja poistot erottuvat sinisinä ja punaisina.
Esiintymisohjeet ym. on painettu kursivilla.

Esipuhe

Esilukija astelee puhujapönttön jos sellainen on, tai muuten vain yleisön eteen ryhdikkäänä, hameenhelmoja oikoen. Jos vaatteita voi tilaisuudessa vaihtaa tai esilukijoita on useampia, voisi tässä käyttää asuna pitkää vaaleahkoa puolihametta ja vaaleaa pitkähihaista paitaa. Asu ei saisi olla kimaltava juhlavaate, vaan sellainen, missä opettaja olisi voinut esiintyä 1900-luvun alussa luokkansa edessä.

Karauttaa kurkkuaan, kobentaa silmälaseja jos sellaiset on ja aloittaa puheen:

Suomen kansan [tulevat] emännät!

”Pyydän tässä esikoislehdessämme lausua muutamia sanoja teille kansani äideille, kansani kotienhoitajille; pyydän puhua kuin ystävä ystäville, sisar sisarille. Meille naisille, meille Suomen kansan äideille, meille, jos kelle on annettu suuri työala, ala, missä työmme kelpaa, missä sitä kaivataan ja missä me todellakin tahdomme sydän ja sielu mukana työskennellä. Me tahdomme sillä työalalla itse kehittyä ja kehittää muita; me tahdomme raivata edistyksen esteet pois siitä piiristä, jossa me askartelemme, tahdomme luoda valoa ja lämpöä ensin omiin pikku pirtteihimme, josta sitte toivoisimme sen yhä laajemmalle levenevän koko rakkaan isänmaamme suurempaan pirttiin. Me tahdomme todella edistyä, emmekä taantua ja me tahdomme todella muissakin edistyksen elohon elvytellä. Tämänkaltaiset tunteet tiedän varmasti piilevän monen perheen emännän sydämessä niin hyvin Suomemme salomökeissä, kun pitemmänkin pellon päässä.”

Alma Forstén Emäntälehti N:o 0 heinäkuu 1902

Rentoutuen jatkaa omana itsenään tai puhuja vaihtuu nykymarttaan.

Alma Forstén asui näitä sanoja kirjoittaessaan Sippolassa ja toimi Sippolan Puutarha- ja Maatalouskoulun (vuodesta 1907 Reitkallin Puutarhakoulun) johtajana. Alma ei aluksi ihastunut uudesta martta-aatteesta. Koulun opettaja Jenny Elfing puhui kuitenkin sitkeästi marttojen puolesta ja vihdoinkin Almakin innostui. Ja kun Alma innostui, hän antoi koko sielunsa marttatoiminnalle ja ideoi mitä nuoren yhdistyksen kannattaa nuorille naisille opettaa. Almaa saamme kiittää erityisesti siitä, että hän aloitti jo vuonna 1904 koulussaan marttaneuvojien koulutuksen ja tätä kautta teki mahdolliseksi marttojen kehittymisen nopeasti järjestöksi, jossa kouluttajina toimivat ammattitaitoiset neuvojat niin puutarhassa kuin keittiössäkin.

Tämä käsityötuokio on Marttaliiton lahja 100-vuotta täyttävälle itsenäiselle Suomelle. Tässä, käsitöitä tehdessänne kuulette naisten ajatuksia noin 100 vuoden takaa ja samalla voitte eläytyä tapaan, miten marttailtoja pidettiin 1900-luvun alussa. Tuolloin marttailtoja pidettiin pääasiassa ompeluiltoina. Tämä tarkoitti sitä, että martat tekivät joko omia käsitöitään tai valmistelivat käsitöitä esimerkiksi myyjäisiin. Käsitöiden tekemisen lomassa kuunneltiin ääneen luettuja tekstejä. Lähdemateriaalina toimivat esimerkiksi marttojen neuvontavihkoset ja Emäntälehti. Joskus iltaan saatiin puhumaan esimerkiksi terveysisärisä kotisairaanhoidosta tai pastori perheen ihmissuhteista. Tällaiset vierailut olivat maaseudulla harvinaisia, sillä välimatkat olivat pitkiä eikä autoja tai hyvää tieverkkoa ollut käytössä kuten nykyisin.

Naisissa on voimaa

Marttajärjestön täyttäessä 25 vuotta monet kyselivät järjestön perustajajäseniltä ”Mimmoista silloin oli, kun Martta-Yhdistys perustettiin”. Onneksi järjestön perustajat muistelivat mielellään noita aikoja.

Nämä muistot ovat säilyneet, koska ne ymmärrettiin julkaista kirjana.

Mutta millaista silloin oli, kun järjestö perustettiin? Elettiin epävarmoja aikoja. Marttajärjestö perustettiin huhtikuussa 1899. Pari kuukautta aiemmin Suomea oli kohdannut katastrofi. Aiemmin autonomiselle Suomelle myötämielinen Venäjän ja Suomen suuruhtinas ja muut vallanpitäjät olivat päättäneet heikentää suomalaisten oikeuksia. Venäjän kieli tuli suomen ja ruotsin rinnalle, kokoontumisvapautta rajoitettiin, sensuuri laajeni, itsemäärääminen väheni ja mikä pahinta, suomalaiset nuorukaisetkin olivat kenties joutumassa Venäjän armeijaan ja sitä kautta kaukaisiin sotiin. Suomalaiset eivät voineet tätä hyväksyä. Jokaisessa suomalaisessa kunnassa koottiin nimiä manifestiin, jota yritettiin turhaan viedä keisarille. Keisari ei ottanut sitä vastaan.

Samaan aikaan opettaja, aktiivisena naisasianaisena tunnettu Lucina Hagman sai kirjeen ystävältään, opettaja Charlotta Lydeckeniltä Raja-Karjalasta. Lucina luki kirjeestä, miten venäläiset kiertävät kaupustelijat kiersivät taloissa myymässä tavaroita ja kertomassa samalla tarinoita siitä, kuinka oivallisesti asiat Venäjällä olivat. Tarinoissa oli totuutta vain siemeneksi, mutta kouluja käymättömät ihmiset uskoivat tarinoihin.

Lucina Hagman havahtui ja ajatteli: ”**Meidän** on nostettava jokainen Suomen nainen alennustilastaan, jokainen koti henkisestä ja aineellisesta puutteesta”.

Lucina kertoi huolensa välitunnilla Alli Nissiselle, ja yhdessä naiset ideoivat, että ”meidän koulutettujen naisten, joka voimme tehdä jotain - myös pitää tehdä jotain asioiden hyväksi”. Muutamassa päivässä naiset päättivät kutsua koolle joukon samanmielisiä naisia. Suurin osa heistä oli opettajia, mutta joukossa oli myös kotirouvia ja hyväntekeväisyyttä harrastavia neitejä.

Koska kokoontumisvapautta oli rajoitettu, naiset kulkivat kokoontumispaikkaan, leskirouva Eva Ahlströmin kotiin yksitellen, eri aikaan ja kukin omia reittejään, ettei katuja valvoneet poliisit ja santarmit huomaisi ylimääräistä liikehdintää.

Jo ensimmäisessä kokouksessa todettiin, että Lucina Hagman oli oikeassa. Jotain pitää tehdä. Niinpä naiset päättivät perustaa yhdistyksen, jolle annettiin nimeksi Sivistystä kodeille. Viikkoa myöhemmin yhdistys oli perustettu ja pidettiin suurempi kokous, johon oli kutsuttu useampia Helsinkiin pääsiäisen viettoon tulleita naisia.

Tuossa kokouksessa Lucina Hagman piti puheen joka alkoi seuraavasti:

Mikäli esiintymässä on kaksi henkilöä, voi toinen siirtyä nyt puhujapöytäntöön pitämään puhetta. Mikäli esiintyjää on vain yksi, ottaa puhuja ryhdikkään asennon ja puhuu mahdollisimman innostavalla äänellä, sillä Lucina Hagmanin kerrotaan olleen hyvin innostava puhuja.

Äideistä äideille

Mitä ei kukaan muu voi saada aikaan, sen voipi äiti. Hän, eikä kukaan muu, voi koota ympärilleen hajallaan olevan perheen. Veljet ja sisaret jättävät yksityiset harrastuksensa ja kiiruhtavat äidin sairavuoteelle, nekin, jotka erimielisyys ja ristiriitaiset pyrinnot ovat pitäneet toisistaan erillään, yhtyvät äidin luo sovinnossa unohtaen kaiken sen, mikä on erottanut heidät toisistaan.

Näin sovittaa äiti. Ja hän siihen kykenee, sillä se siemen, minkä hän kylvi lastensa sydämiin, rakkauden siemen, ei voi milloinkaan jäädä kokonaan itämättä. Hänen käteensä on pantu se yhdistävä voima, joka ei milloinkaan valtaansa menetä, sillä tämä valta ei ole miekan, ei ruumiin väkevyyden, vaan iäisyyslähteestä pulppuavan rakkauden, josta riittää kaikille hänen lapsilleen.

Niin kuin lapsi äitiänsä kohtaan, niin tunnemme me nyt isänmaatamme kohtaan, joka on meille ravinnon ja hoidon antanut. Tämä meidän äitimme on nyt tautivuoteelle laskettu, hän on

vaarassa. Me, hänen tyttärensä, emmekö voisi mekin samaten kuin veljemme, puolueesta ja säädystä huolimatta, emmekö voisi kaikki yksissä mielin kerääntyä hänen luokseen auttamaan, pelastamaan ja lohduttamaan? Velvollisuuden ja rakkauden ääni vaatii meitä nyt voimakkaammin kuin koskaan ennen, me haluamme palavasti sovittaa, mitä olemme laiminlyöneet, me tahtoisimme niin hartaasti vähentää suurta velkaamme kansallemme ja isänmaalleemme.

Niin ainakin ulkonaisten mullistusten aikoina, on nytkin mitä huolestuttavampia epäkohtia paljastunut yhteiskuntaelämässä ja varsinkin kansamme syvissä riveissä. Tietämättömyyden katkerat seuraukset näyttäytyvät tällä haavaa sellaisissa muodoissa, jotka eivät tule ilmi myötkäymisen aikoina. Me olemme velvolliset ryhtymään työhön tämän yleisen sekaannuksen poistamiseksi, ja meidän ainoa ja tärkein tehtävämme tässä on valon levittäminen kansamme kaikkiin kerroksiin. – Älkäämme unohtako, että kysymyksessä on kallein, mikä meidän on, kansallinen olemuksemme. Miten olemme onnistuvat tämän olemuksen pelastamisessa ja säilyttämisessä, se tulee suuressa määrin riippumaan siitä, käsittävätkö maamme naiset ja täyttävätkö he painavan velvollisuutensa äiteinä, kasvattajina, kansalaisina. On useammasti huomautettu, kuinka välttämätöntä on, että kansat ja etenkin pieni kansa, kuten meidän kansamme on, käyttää kaikki voimat ja valmistaa kaikille jäsenilleen tilaisuuden kehittämään kykynsä ja lahjansa. Sovittakaamme tämä totuus maamme naiseen ja nyt etupäässä kansannaiseen. Kaikki tiedämme, kuinka paljon tervettä voimaa, kuinka paljon raitista ymmärrystä ja järkevää arvostelukykä on kätkeyty kansannaisen poveen, useita semmoisia avuja, joita sääty naiset hyvillä syillä voivat häneltä kadehtia.

Mutta kaikki nämä kyvyt ja hyveet tarvitsevat viljelystä. Tieto ja taito puuttuu ja näitä tulee sivistyneiden naisten jakaa vähempiosaisille sisarilleen. Semmoiseksi kuin kansa kasvatetaan, semmoinen se on...

Lucina Hagman, Marttayhdistys 1899-1924 ja Marttatoiminta 1899-1949

Pubuja astuu pois pubujapöytästä ja jatkaa jutustelua.

Lucina Hagman oli sytyttäjä, joka innosti puheellaan ihmisiä tavattomasti. Eräs aikalaskuvaus kertoo tytöstä, joka lähti kokouspaikalta posket innoituksen punasta hehkuen kuultuaan Lucina Hagmanin pitävän äsken kuultua puhetta. Sama into oli tarttunut moniin muihinkin ja sen innon johdattamana yhdistyksen toiminta levisi räjähdysmäisesti eri puolille maata vain muutaman päivän aikana.

Oli niitä feissareita ennenkin

Hyvien asioiden tekemiseen ei riitä pelkkä innostus. Niin kuin nykyisinkin, tarvittiin toiminnan käynnistämiseen ja ylläpitämiseen rahaa. Vaikka paljon tehdään ja tehtiin silloinkin talkoilla, tarvittiin vähintäänkin jäsentiedotteiden postitukseen, neuvojien palkkaamiseen ja neuvontavihkosten painamiseen rahaa. Alkuun päästiin Eva Ahlströmin pienellä lahjoituksella, mutta paljon rahaa tarvittiin niiltä, jotka sitä kykenivät antamaan, sillä monet naiset eivät tuolloin omistaneet lainkaan omaa rahaa. Suunnitellessaan järjestön perustamista, Lucina Hagman uskoi vahvasti, että jos rahaa on tultava, niin kyllä sitä tulee. Hän vakuutti, että hädän hetkellä ihmiset ovat anteliaita. Senaattorin tytär, Cely Mechelin, joka tunnetaan myös Näkövammaisten kirjaston eli Celian perustajana, innosti naisia lahjoittamaan ja keräämään rahaa yhdistyksen toiminnan aloittamiseen. Puhe pidettiin luultavasti ruotsiksi, sillä järjestö oli alkuvuosikymmenet kaksikielinen. Itse kukin voi miettiä, saisiko feissari tänä päivänä, tällä puheella kuukausilahjoittajan:

Mikäli mahdollista, puhujalla voisi olla kädessä keräyslaatikko, jota voi kilistellä puheen lomassa.

Ensimmäisenä olisi välttämättömän avun, rahojen hankkiminen, sillä ilman niitä ei voi esitelmän pitäjiä eri seuduille palkata.

Toivomme, että asiaa harrastavat henkilöt, joiden varat sen myöntävät, tahtoisivat merkitä tuntuvamman avun, että yhdistys jo silloin, kun se perustetaan, omistaisi pääoman, jota vähitellen voitaisiin käyttää, siksi kunnes uusi keräys, tarpeen mahdollisesti vaatiessa, toimeenpannaan.

Toivotaan sitä paitsi, että ne asiamiestoimikunnat, jotka tätä ensimmäistä keräystä varten muodostuvat, tahtoisivat, sitten kun säännöt ovat vahvistetut, olla aijotun sivistystyön tukena ja johtajina omilla seuduillaan.

Saatujen tai luvattujen apujen määrästä riippuu, miten laajoilla aloilla yhdistys voi toimia. Tarkoituksemme on ulottaa kysymyksessä oleva sivistystyö niin laajalle kuin mahdollista meidän maassamme.

Niin pian kuin säännöt ovat vahvistetut, järjestää yhdistys toimintansa.

Tiedustelijoiden tehtävät ovat kuitenkin aivan yksityistä laatua. On tärkeää, ettei näitä valmistavia toimia julkisuudessa mainita.

Cely Mechelin, Marttayhdistys 1899-1924 ja Marttatoiminta 1899-1949

Alkuvuosina neuvonnan kohteet eivät olleet yhdistyksen jäseniä. Jäsenmaksu olikin enemmän kannatusmaksu, joka käytettiin muiden neuvonnan tukemiseen. Vuonna 1907 marttatoiminta katsottiin niin hyödylliseksi toiminnaksi, että se alkoi saada valtionapua. Laajamittaista toimintaa varten tarvittiin ja tarvitaan edelleenkin tukea myös ulkopuolisilta lahjoittajilta. Alkuaikoina neuvojien palkkausta tukivat erityisesti paikalliset maamiesseurat. Nykyään isoin tukija on Raha-automaattiyhdistys ja erilaiset säätiöt. Ilman yksittäisten lahjoittajien, erityisesti Erwad Polónin tukea, olisi iso osa neuvontatyöstä jäänyt tekemättä.

Marttailtojen kasvattava voima

Sivistäminen ja äitien kasvattaminen paremmiksi kasvattajiksi oli yksi järjestön keskeisistä työaloista järjestön ensimmäisinä vuosina. Marttailloissa tehtiin käsitöitä kuten nytkin, ja sekin oli tietysti opettavaista, mutta sen lisäksi tutustuttiin erilaisiin kodin piiriin kuuluviin asioihin ja opittiin kuin huomaamatta uusia asioita. Yksi järjestön perustajista, opettaja, kansanedustaja ja aktiivinen venäläistämisyrykimysten vastustaja, Dagmar Neovius kuvaili alkuaikojen marttatoimintaa seuraavasti:

Luetaan mieluusti ääntäen sanoja niin kuin ne ääntää ruotsinkieltä äidinkielenään puhuva henkilö.

Maamme on vielä köyhä. Vielä ei maassamme ole tarpeeksi paljo kouluja. Vielä on pitkä matka talosta taloon. Vielä on synkkiä korpia, erämaata, saaria minne ei tieto niin helposti saavu. Senvuoksi tahdomme me Martta-yhdistyksen jäsenet tehdä mitä voimme ojentaa kädemme auttavan käden niille, jotka tahtovat sen vastaanottaa.

Monissa pitäjissä ja kaupungeissa maassamme kokoontuvat naiset joka viikko, joka toinen viikko ja kerta kuukaudessa. Silloin lukee joku ääneen tai pitää jonkun esitelmän. Sen jälkeen keskustellaan siitä, mitä on kuultu. Sitä paitsi lauletaan. Muutamissa paikoin tekevät kokouksiin osallistujat käsitöitä. Silloin hankitaan joku, joka antaa neuvoja käsitöiden tekemisessä. – Mutta paitsi tällaisia kokouksia, - jotka voivat olla hyvin hauskoja, kun kaikki osanottajat tulevat tutuiksi toistensa kanssa, - toimii Martta-yhdistys vielä muullakin tavalla.

Se hankkii ja lähettää ruuanlaiton ja puutarhanviljelyksen opettajia. Muutamissa paikoin on puutarhanviljelys siihen määrin menestynyt, että pienet, köyhät mökitkin ovat laittaneet tupansa viereen puutarhatilkun, jossa hyödyllisiä vihanneksia ja kukkasia kasvaa.

Ja sitte on meillä oma sanomalehtemme: Emäntälehti. Siitä voimme saada hyödyllisiä neuvoja kodin ja lasten hoidossa, taloudessa, terveydenhoidossa ym. Ja sitte voimme itse kirjoittaa Emäntälehteen. Se on sitten kuin suuri kirje, joka tulee meille niiltä kaikilta, jotka siihen kirjoittavat.

Dagmar Neovius, Emäntälehti 6/1906

Kotitalousneuvonta

Senaatti koki Sivistystä kodeille -järjestön liian vaaralliseksi, mutta taitavasta kynän käytöstään tunnettu Alli Nissinen keksi ehdottaa järjestön nimeksi Raamatusta tuttua Marttaa. Sillä nimellä ja enemmän kotitalousneuvontaan painottuvilla säännöillä yhdistys sai vihdoinkin aloittaa toimintansa. Tosin yhdistys oli toiminut salaa lukuisilla eri paikkakunnilla ennen tuota onnistunutta nimen vaihdosta.

Ensimmäisinä toimintavuosinaan martat tutustuivat oloihin eri puolilla maata lähettämällä opettajaneidit kesäisille avustamisretkille maalaiskyliin. Nämä matkat suuntautuivat pääosin Savo-Karjalan alueelle ja Keski-Suomeen. Neidit tulivat kylään pareittain. Majapaikaksi valittiin usein pappila, kauppa, apteekki tai muuten vain iso talo, missä oli tilaa. Neidit kulkivat sieltä sitten talosta taloon tutustuen kansannaisten elämään, auttaen siellä missä voivat, antaen ohjeita mm. siivoamisesta.

Kerrotaanpa joltain kylältä, että opettajat olivat niin tarmokkaita siivoamaan, epäsiistejä asuntoja, että kun kyläläiset olivat siivoamista muutaman päivän katselleet, tiedettiin listan seuraavissa taloissa jo aamutuimaan siirtää kaikki huonekalut ja irtain valmiiksi ulos pesemistä varten. Kun neuvojat tulivat pihaan, oli kaikki jo valmiina ja työ voi alkaa.

Näillä matkoillaan opettajat huomasivat että lasten kasvatukseen ei kiinnitetä kodeissa tarpeeksi huomiota. Siihen annettiinkin Emäntälehdessä paljon käytännön ohjeita.

Lasten kasvatustakin tärkeämmäksi neuvonta-aiheeksi muodostui kuitenkin kasvien käyttöön liittyvien neuvontamuotojen aloittaminen ja sen vieminen koko maahan.

Martat aloittivat omien neuvojien välityksellä annetun puutarhan perustamiseen ja hoitamiseen tähtäävän neuvonnan ensimmäisenä kotitalousneuvonnallisena aiheena. Heti ensimmäisen vuoden kokemusten perusteella toimintaa jouduttiin laajentamaan kasvisruokakurssien pitämiseen, sillä kodeissa ei ollut totuttu käyttämään juuri muita kasviksia kuin lanttua, naurista ja sipulia. Porkkanakin oli tuolloin monille uusi tuttavuus.

Puutarhakoulun johtajatar Alma Forstén otti koulunsa ohjelmaan puutarhaneuvojien kouluttamisen 1900-luvun ensivuosina. Mallipuutarhojen ja lukuisten neuvojien avulla kotipuutarhat alkoivat yleistyä muuallakin kuin pappiloiden, apteekkien ja kartanoiden pihapiireissä.

Pohjois-Karjalan marttatoimintaa pitkään johtanut Augusta Laine kirjoitti Emäntälehdessä:

Martta-yhdistykset ovat kyllä niin kasvitarihaviljelyksen kuin kananhoidon edistämiseksi työskennelleet ahkerasti monessa kunnassa, mutta tämä työ ei vielä ole riittävä.

Enemmän kasvitarihaneuvojia, kehittyneempiä, pidempiaikaisia neuvojia, niin että työtä voitaisiin tehdä joka kunnassa, joka kylässä, joka talossa ja torpassa.

Enemmän kananhoitokursseja, enemmän ruuanlaittokursseja. Ruokatalous on saatava vaihtelevammaksi, terveellisemmäksi, silloin se samalla tulee myöskin taloudellisesti edullisemmäksi.

Naisten on, sisar-osuudestaan huolimatta, näillä työaloilla koetettava Suomen maataloutta kohottaa.

Augusta Laine Emäntälehti 11/1916

Naiset saavat äänioikeuden

Marttajärjestön perustajat olivat pääasiassa opettajia jotka tunsivat oppilaidensa taustat ja silloisen yhteiskunnan säätyjen välisten erojen vaikutukset ihmisten elämässä. He olivat valveutuneita naisia, joita kiinnosti yhteiskunnan asiat lainsäädäntöä myöden.

Suurin osa suomalaisista sai äänioikeuden ja oikeuden asettua valtiollisissa vaaleissa ehdolle loppuvuodesta 1905. Kunnallisissa vaaleissa äänestää saivat vuoteen 1917 saakka vain miehet ja naimattomat naiset. Naimisissa olevat naiset olivat miehensä alaisuudessa eivätkä saaneet äänestää kunnallisvaaleissa. Samalla kun naimisissa olevat naiset saivat oikeuden äänestää kunnallisvaaleissa, saivat kaikki naiset oikeuden myös asettua ehdolle.

Molempia uudistuksia kiiteltiin ja mainostettiin Emäntälehdissä tuoreeltaan, pari viikkoa ennen kuin valtiopäivät lain muutoksen hyväksyi.

Tässä kohden rekvisiittana voi käyttää ruutuviikkoa ja kynää.

Suurten tapausten aika on ollut maassamme. Me olemme yhteisessä taistelussa voittaneet paljo. Uusi aika näyttää valkenevan meille niiden vaikeiden vuosien jälkeen, jotka nyt olemme läpi käyneet.

Yksi uuden ajan tunnuslause on: Yleinen ja yhtäläinen äänioikeus. Ja mitä on sitte tämä, joka varmaankin kohta tulee todelliseksi keskuudessamme? Tämä on, että me kaikki, kaikki Suomen asukkaat saamme samansuuntaisella oikeudella valita jäseniä meidän eduskuntaamme, valita niitä, jotka meille lakeja laativat ja tulla itse valituksi. Kaikki Suomen asukkaat? Niin – yhtä hyvin torppari, päiväpalkkalainen ja loinen kuin tilanomistaja, yhtä hyvin nainen kuin mies. Muutoinhan ei ”yleinen ja yhtäläinen äänioikeus” vastaisi todellista tarkoitustaan. ...

Tästä välistä puuttuu kappale, jossa pohditaan tulevaa äänestystä, jota voi kuvastaa esimerkiksi lyhyt miettimistö.

Me tuskin voimme vielä oikein käsittää sitä suurta muutosta, jonka ”yleinen ja yhtäläinen äänioikeus” meille naisille sisältää. Me kaikki – sekä naineet että naimattomat – saisimme siis läheisessä tulevaisuudessa miesten rinnalla ottaa osaa suureen kotiin, isänmaan, kohtalon määräämiseen. Eikö tämä uusi, pyhä oikeus ja se edesvastuu, jonka se tuo, ole omiansa voimakkaasti kehittämään meitä itsenäisiksi, vapaiksi kansalaisiksi? Emmekö herännein mielin ja elävin innoin koeta ruveta hankkimaan itsellemme yhä enemmän tietoja?

”Sellaiset kuin nykyajan naiset ovat, sellainen on tulevaisuus”, sanotaan.

Fanny Hult, Emäntälehti 12/1905

Molempien muutosten jälkeen antoivat myös martat ohjeita vaaleihin valmistautumiseen. Otetaan tässä esimerkiksi keskustelu Mattilan kamarista.

Mikäli esiintymässä on kaksi marttaa, voidaan keskustelu käydä näytelmänä. Rekvisiitaksi tarvitaan Emäntälehti ja tuolit molemmille. Kabvikupposistakaan ei haittaa ole, jos käytössä on pöytä, sillä ainahan kabvi on emännille maistunut.

Mattilan emäntä: Voi hyvänen aika sentään. *sanoi Mattilan emäntä ja pyöritti peukalojaan toistensa ympäri istuen porstuakamarin keinutuolissa.* Voi hyvänen aika sentään, sanon minä! Kaikkeen nyt meillä emännilläkin pitäisi olla aikaa. Ennen käytiin vaan kirkossa, markkinoilla, häissä ja ristiäisissä, mutta nyt isännät kättävät matkaansa kokouksiinkin. Kun tuo meidänkin vaari menneellä viikolla aivan kuin väkisin kuljetti minut kansakoululle, jossa oli suuri kokous. No, mitäpä siitä, hyvähän siellä oli. Ja tuttuja oli paljo.

Välipuron Miina: Niinhän ne meilläkin kertoivat siitä kokouksesta, *sanoi Välipuron Miina.* Ja sanoihan ne pojat, että pitäisi sinne äidinkin lähteä. Mutta mitäpä minä vanha ihminen. Annoin nuorempien mennä ja jäin kotimieheksi.

Mattilan emäntä: No, kertoivatko ne tultuaan sinulle, mitä siellä kokouksessa sanottiin?

Välipuron Miina: Kysyinhän minä pikku Annilta ja se sanoi, että yksi herra oli sanonut, että äidillä on nyt sama arvo kuin isälläkin. Jo minua nauratti sen tytön puhe. Se on virkeätuumainen heilakka.

Mattilan emäntä: Niin on nyt tosiaan asia, hyvä Miina. Nyt olemme mekin vaimonpuolet samanlaisia kansalaisia kun miehetkin. Saamme valita ja tulla valituksi, niin siellä sanottiin. Katsoppas, valita valtiopäiville. Siihen ei meillä ennen ollut valtaa, emmekä me sinne kelvanneet.

Välipuron Miina: Vain niin, vain niin. Vai sillälailla se on maailma muuttunut.

Mattilan emäntä: Niin ja nyt meidän täytyy kaikkien tarkasti tuumia, että mekin puolestamme toimitamme sinne eduskuntaan viisaan ja ymmärtäväisen naisen, joka pitää huolta siitä, että meidänkin etujamme valvotaan kansan yleisten etujen rinnalla.

Välipuron Miina: Äläpäs nyt tuota emäntätäl! Ihanko totta?

Mattilan emäntä: Aivan totta. Ja meidän pitää keskustella ja lukea sanomalehtiä. Sanalla sanoen: meidän tulee nyt ottaa asioista selko! Se ei ole leikin asia. Mutta tätä oikeutta ei olekaan meille leikillä annettu.

Välipuron Miina: Sanomalehdet ovat niin kalliita. Ei niitä köyhä jaksa ostaa.

Mattilan emäntä: Niitä on helppojakin. *Mattilan emäntä meni ja otti nurkkahyllyltä Emäntälehdten.* Katsoppas tätä! Se maksa vain markan ja siitä on iloa ja hyötyä paljo enemmän edestä. Tämä Emäntälehti on juuri sopiva jokaiselle, jolla on vähän aikaa lukemiseen. Ja tässä tulee pitkin vuotta olemaan kirjoituksia kaikista naisista koskevista asioista.

Välipuron Miina: Emäntä on hyvä ja tilaa sen minulle. Minä maksan hinnan vähitellen kehräämällä. Saahan tuo toki olla meilläkin joku lehti, kun nyt näin kummia kuuluu.

Mattilan emäntä: Ja varma on, että tämän lehden perästä pian teidänkin mökillenne tulee toinen ja kolmas lehti. Niin on maailman meno, *sanoi Mattilan emäntä.* Tämän ensimmäisen lehden annan sinulle nyt lahjaksi – joululahjaksi.

Välipuron Miina: Kiitoksia, *sanoi Välipuron Miina.* Kyllä nyt kotona hämmästyvät.

Mattilan emäntä: Niin ne tulevat monessa paikassa tekemään, kun ne huomaavat, että naiset heräävät, *sanoi Mattilan emäntä hymyillen.*

Alli Nissinen, Emäntälehti 1/1907

Nykyihmisen on joskus vaikea ajatella, millaisessa yhteiskunnassa vanhempiemme ja isovanhempiemme isovanhemmat ovat eläneet reilu sata vuotta sitten.

Kuvatkoon seuraava katkelma erään eläkeläisrouvan tunnelmia Suomen neljänsien eduskuntavaalien aikaan helmikuussa 1910. Tuohon aikaan keisari hajotti eduskunnan vähän väliä ja sitten pidettiin uudet vaalit. Suomen kolmas eduskunta hajotettiin marraskuussa 1909 siksi, että suomalaiset suhtautuivat sangen nuivasti Venäjän vaatimiin korvauksiin siitä, ettei suomalaisten nuorukaisten tarvinnut käydä armeijaa. Sukelletaanpa hetkeksi pienoiseen pirttiin jossain Suomen maaseudulla.

Vaalipäivänä

On varhainen aamu. Tuli tuikkii pienoisen mökin ikkunasta. Mökki on vanha ja risainen. Näkee että se on monet tuiskut ja myrskyt kestänyt. Vanha on sen yksinäinen asukaskin. Pyhäinen tunnelma on mökissä. Rukki on siirretty syrjään. Emäntien villat, jotka odottavat langaksi tuloaan saavat vasussa levätä. Vanhan arkun kansi on avattu, pyhä vaatteet otettu esille, vaikka onkin arkipäivä. Mökin asukas pukeutuu niihin. Siinä vaatteita katsellessa muistot mieleen vierähtävät. Kovaa taistelua on elämä ollut. Nyt on taistelu tyyntynyt, elämän ilta tullut. Mies multien alla lepää, lapset maailmalla leipäänsä ansaitsee. Mökissä on aina niin hiljaista, rugin hyrräävä ääni yksin elämää ilmaisee, tai tuli, joka räiskyen takassa palaa ja punertavalla hehkullaan tuvan harmaat seinät niin kodikkaiksi muuttaa. Tyytyväisenä elää vanhus. Kun on oma mökki ja työtäkin vielä jaksaa tehdä, ei ole leivänkään puutetta. Mutta kyllä hän köyhyyden tuntee ja ne monet muut epäkohdat, jotka elämän niin raskaaksi tekevät. Ja voi se vielä hänellekin tulla aika sellainen, ettei jaksa leipäänsä irti saada. Niin pieneksi jää

väkisin säästöt, että jonkun viikon sairaus ne nielisi. Niin kukapa tietää! Mutta parantaa köyhän oloa ne viisaammat ihmiset lupaavat. Jotain eläkkeestäkin puhuvat. Toiset kyllä sanovat ettei siitä mitään tule, mutta eihän ne suuret asiat niin vähällä, hän tuumii. On se vaan ihme että maailma on niin muuttunut, että hänkin, vanha nainen saa äänestää kenen eduskuntaan tahtoo. Se tuntuu niin juhlalliselta. Ensi kerran hän ihan liikutuksesta vapisi viivaa vetäessään. Ja aina se vielä tuntuu tärkeämmältä, kun mikään muu työ. Jos sitte ei parempia päiviä tule, ei se ole hänen syynsä, hän on ainakin täyttänyt velvollisuutensa. Päivä alkaa vasta hämärtää, kun hän lukitsee mökkinsä oven ja alkaa lumista tietä, vaivalloisesti astuen, vaalipaikalle ensimmäisenä taivaltaa. Hän tahtoo kehityksen hidaskulkuista pyörää osaltaan eteenpäin työntää.

Olga Autere, Emäntälehti 03/1910.

Vaikuttaminen valtiopäivillä

Raiskausta koskeva maininta voidaan jättää pois, jos osallistujat ovat kovin nuoria.

Naisten aseman parantaminen oli ensimmäisiä asioita, joita naiset puoluekannasta riippumatta alkoivat ajamaan kun naiset saivat äänioikeuden ja pääsivät eduskuntaan. Ensimmäisten marttojen ajamien lakiehdotusten joukossa oli mm.

naisten rahankäyttöoikeuksien lisääminen,

naimisiin menoiän nostaminen viidestätoista vuodesta kahdeksantoista ikävuoteen,

avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten oikeudet,

naisten taloudenhoito-opetuksen aloittaminen,

naisrauhan saaminen lainsäädäntöön niin, että naiset uskaltaisivat kulkea kadulla tietäen, että heitä ei ahdistella kadulla

sekä raiskausta koskevan lainsäädännön muuttaminen niin, että raiskaus olisi yhtä tuomittavaa olipa tyttö koskematon tahi ei.

Lainsäädännön muutoksista ja niiden tarpeellisuudesta oli joitakin artikkeleita Emäntälehdessä, mutta enemmän niistä keskusteltiin erilaisilla marttapäivillä eri puolilla maata, missä erityisesti Lucina Hagman, mutta monet muutkin pääkaupunkiseudun naiset kävivät puhumassa.

Tässä katkelma Lucina Hagmanin muutaman sivun mittaisesta puheesta valtiopäivillä sen puolesta, että naisten naimisiinmeno ikää nostettaisiin 15 vuodesta 18 vuoteen.

Hyvin aikaiset avioliitot pidän vahingollisina naisille. Täällä Pohjoismaissa olisi parasta, ettei kukaan nainen menisi naimisiin ennen kuin 24 vuoden tienoilla. Silloin hän olisi kaikin puolin täysikasvuinen ja kyllin voimakas tulemaan äidiksi ilman haittaa itselleen ja perilliselleen. Ne naiset, jotka menevät naimisiin ennen 18-19 vuotta, joutuvat tavallisesti tavalla tai toisella naistentautien uhreiksi...

On yleisesti tunnustettua, että hyvin nuoret miehet mielellään valitsevat itselleen jonkun verran vanhemman vaimon, jonka vuoksi tässä ehdotettu muutos ei supistaisi heidän valintavapauttaan. Vanhemmille miehille taasen, jotka valinnassaan tavallisesti menettelevät päinvastoin, pitäisi kaksikymmentäyksi vuotiaankin vaimon voida tarjota riittävästi nuoruutta, jonka tähden ei avioliittojen lukumäärän pitäisi tarvita tämän tähden vähentää ja sen seurauksena vapaiden suhteiden luku siitä kasvaa. Meidän avioliittotilastomme osoittaa vielä, että useimmat avioliitot, sekä miesten että naisten keskuudessa solmitaan 20-25 vuoden iällä ja pitänee meidän pitää tätä luonnon erityisenä viittauksena sen iän sopivaisuudesta...

Rohkenemme siis kunnioittaen anoa Eduskunnan myötävaikutusta siihen että Hänen Keisarillinen Majesteettinsa suvaisisi ensiksi kokoontuvalle varsinaisille valtiopäiville valmistuttaa armollisen esityksen sellaiseksi muuttamiseksi Naimiskaaren 1 luvun 6 §:ään, että sana viisitoista vaihdettaisiin sanaan kahdeksantoista.

Lucina Hagman, esitys valtiopäivillä 1907, Emäntälehti 8/1907

Martta tekee aloitteita ja on ajan hermolla

Martat ovat tehneet historiansa aikana paljon erilaisia aloitteita tai puhuneet erilaisten uudistusten puolesta. Vanhin kampanjointikohde on ehdottomasti ½ kiloa kasviksia, minkä puolesta martat ovat puhuneet tämän tästä. Vielä ei tätä tavoitetta ole saavutettu. Monet muut ehdotukset sen sijaan ovat täyttyneet. Jokaisesta maamme kunnasta löytyy perhepäivähoidon ohjaaja ja kaikilla kunnilla on jossain määrin käytössä ravitsemusneuvoja. Suomalaiset kierrättävät ja kompostoivat hyvällä menestyksellä ja kouluissa opetetaan kotitaloutta jonkin verran, joskin kuitenkin edelleen liian vähän. Kasvisten määrän lisäksi monet asiat tulevat esille muutaman vuosikymmenen välein, sillä jokainen sukupolvi pitää opettaa uudelleen. Eläinten oikeuksien puolesta puhumista pidetään uutena asiana, mutta siitäkin martat puhuivat jo sata vuotta sitten.

Viime talvena Turun Martta-yhdistyksen vuosikokouksessa alusti allekirjoittanut kysymyksen eläinsuojeluasian suhtautumisesta Martta-työhön. Useissa tuntui kysymys herättäneen mielenkiintoa ja oli vähällä tulla hyväksytyksikin, mutta jäi kuitenkin vielä 'pöydälle'. Parempi sentään kai olisi ollut, jos asia olisi jäänyt Marttojen sydämeen, niin ehkä olisi jo monta tuskaa kärsivän luomakunnan keskuudessa saatu lievennetyksi. Olisi syytä Marttojenkin kaikkialla ruveta harkitsemaan, sopiiko eläinsuojeluskin Martta-työn puitteisiin ja missä muodossa?

Mandi Sjöblom, Emäntälehti 1/1916.

Asiaan palattiin seuraavassa lehdessä, missä oli pääkirjoituksena Constance Ullnerin artikkeli eläinten suojelusta.

Martoista ei tullut kettutyttöjä, mutta useammankin kerran martat puhuivat siitä, että jokaisen emännän velvollisuus on huolehtia siitä, että teurastettavien eläinten kärsimystä ei pitkitetä. Martan piti opastaa perhettään ja palvelijoitaan kunnioittamaan elämää kaikissa muodoissa. Lisäksi korostettiin sitä, että ihmisen ei pitäisi hankkia eläintä, josta ei tahdo pitää huolta.

Mainittakoon sekin, että kaikki marttojen aloitteet eivät valitettavasti ole toteutuneet. Ennen ensimmäistä maailmansotaa martat alkoivat puhua sen puolesta, että työläisnaisten ei pitäisi joutua valmistamaan ruokaa perheelleen, vaan heidän olisi voitava ostaa ruoka kansankeittiöstä ja kuljettaa se kotiin tarjoiltavaksi. Vielä edelleen lukuisissa perheissä valmistetaan päivällinen omatoimisesti, vaikka pakasteruokia ja eineksiä saakin kaupasta. Myöhemmistä aloitteista toteutumatta jäi, niin ikään sodan vuoksi, 1930-luvun lopussa aloitettu kampanja sen puolesta, että naisen tehtävä maatalossa ei ole karjanhoito vaan lastenkasvatus sekä kodin ja puutarhan hoitaminen. Tosin nykyisin maatalous on sadan vuoden takaisesta monissa perheissä vain kaukainen muisto isoäidin lapsuudesta.

Suosi suomalaista osta kotimaista

Kotimaisten tuotteiden ostaminen on puhuttanut marttojakin lähes koko olemassa olonsa ajan. Alli Nissinen muistutteli Emäntälehdessä tuolloin useampaankin kertaa kotimaisten tuotteiden ostamisen hyväksi.

Ostakaa kotimaista tavaraa

Rahat tarvitaan kotimaassa, ei ne ulkomaille jouda! Tärkeätä on siis, että kodeissamme ja perheemme keskuudessa aina käytämme kotimaisia tavaroita. Meillä on paljo Suomessa valmistettua tavarata. Kuka sitä sitte käyttää, jollemme me itse? Meidän täytyy siis aina, yhtä hyvin suuria kuin pieniä ostoksia tehdessämme, muistaa kysyä kotimaista tavaraa. Me emme saa ajatella, että ostamme niin pienen summan edestä, että on aivan sama meneekö se koti- vai ulkomaalle. Sillä jos tuhannet ajattelevat samaten, tulee siitä jo tuhansia markkoja.

Ostakaamme aina suomalaista saippuata, kynttilöitä, sokeria, sikuria, puuvilla- ja liinakankaita, villakankaita, lankoja, rihmoja ja satoja muita tavaroita. Sillä tavalla hankimme leipää omille kansalaisillemme.

Meidän tulee varsinkin panna tämä asia mieleemme raskaina aikoina, jolloin elämä meitä ahdistaa. Ei kukaan auta meitä suomalaisia, jollemme itse käy todellisella tarmolla tukemaan itseämme ja toisiamme elämän vakavissa taisteluissa.

Alli Nissinen, Emäntälehti 11/1909

Itsenäinen Suomi

Monet pääkaupunkiseudun marttavaikuttajista kannattivat itsenäistä Suomea ja toimivat toisaalla aktiivisesti tämän aatteen puolesta. Viime vuosituhatvuotien alkupuolella toimineeseen naiskagaaliin kuului ainakin viisi järjestön perustamiskokouksissa mukana ollutta marttaa.

Varmasti suurin osa jäsenistöä pienemmästä mökistä porvarilliseen hienostokotiin saakka voivat yhtyä Martta-Yhdistyksen ensimmäisen valtakunnallisen neuvojan, kanakonsulentti Olga Autereen mietteisiin kansan vapauden aamuna:

Mikäli rekvisiitaksi löytyy kana, voi Olga puhella kanalle puhdistuksessaan kananmunia.

Harvoin on uusi vuosi valjennut jollekin kansalle toivorikkaampana, kun nyt meille. Harvoin saa kansa elää suurempia hetkiä, kun mitä me nyt elämme. Kansa, vuosisatoja orjana ollut, on päässyt vapaaksi, oman maansa isännäksi. Luulisi Suomen pirteissä riemun kattoon kohoavan, sydänten sykkivän ja silmien ilosta loistavan. Ilojuhlaan uskoisi kansa rientävän, laskemaan kruunun, joka niin kauan on vieraan ohimoilla kaunistanut, Suomiäidin kalpealle otsalle. Toivoisi tämän kansan arvokkaana ja kohtalonsa ymmärtävänä käyvän alottamaan uutta vuottansa ja uutta historiallista aikakauttansa. Tahtosi nähdä tämän kansan ilomielellä käyvän hedelmälliseen työhön, kun kerran päivä on valjennut ja vapauden aurinko noussut.

Olga Autere, kirjoitettu tammikuulla 1918 ennen sisällissotaa, Emäntälehti 2/1918.

Iloisella ja optimistisellä mielellä martat nostivat katseensa tulevaisuutta ja uutta huomista kohti. Pian näiden sanojen kirjoittamisen jälkeen alkoi kuitenkin muutaman kuukauden kestänyt sisällissota, jonka jälkeen martoilla oli entistä suurempi työmaa auttaa koteja puutarhan perustamisessa, kotona tarvittavien taitojen opettelussa, sekä lastenkasvatuksessa. Jättihän sota jälkeensä sekasortoisen maan ja paljon orpoja lapsia.

Puolueeton kaikissa toimissaan

Marttajärjestön on puolueeton ja sitoutumaton järjestö. Puolueettomuus ei ole koskaan tarkoittanut sitä, että yhteiskunnallisiin asioihin ei olisi otettu kantaa. Luultavasti jokaisten vaalien aikaan martat ovat kannustaneet naisia äänestämään ja väliaikoina ottamaan asioista selvää. Lukuun ottamatta muutaman kuukauden ajanjaksoa, martat ovat kuitenkin aina välttäneet sanomasta miten pitää äänestää. Marttoille vaikuttaminen ja päätöksissä mukana olo onkin ollut aina tärkeämpää kuin se, mitä äänestää. Vain Suomen sisällissodan aikana Martta-yhdistys on tunnustanut kantansa puoleen tahii toiseen ollessaan selkeästi valkoisten puolella. Tämä näkyi esimerkiksi 14. huhtikuuta 1918 kirjoitetussa Emäntälehdhen pääkirjoituksessa jonka kirjoittaja oli ilmeisesti jompikumpi päätoimittajista: Alli Nissinen tai Fanny Hult.

Hyvin mahtipontisesti.

Punaisten hirmuvallan päivät Helsingissä ovat loppuneet. Pelko ja ahdistus ovat ohitse. Tuntuu ihmeelliseltä saada astua katuja pitkin, joilla valkonauhaiset nuoret miehet ja jäntevät etelästä tulleet urhot valvovat järjestystä. Kaupunki on muuttanut kokonaan muotoaan. Kaikki ihmisetkin ovat toisennäköisiä. Ja ilme ihmisten kasvoilla on tykkänään vaihtunut. Ennen murheelliset ja pelon alaiset kasvot ovat kirkastuneet, ennen arat ja kauhistuneet katseet ovat saaneet lempeän leiman.

Mutta vielä on maassamme suuret alueet, jotka kärsivät punaisen hirmuvallan käsissä. Urheat poikamme ja jalot auttajamme saksalaiset vuodattavat vertansa maamme ja kansamme pelastamiseksi. Suokoon Luoja heille viisautta ja voimia murtaa sortajien voima ja saattaa maahamme uusi, toivoa tuova elämän kevät.

Alli Nissinen tai Fanny Hult, Emäntälehti 2/1918 Helsingin vapautuksen jälkeen

Hyvin nopeasti tämän jälkeen martat palasivat normaaliin, puolueettomaan arkeensa. Lähetettiin sotamarttoja puhdistamaan kyliä ja auttamaan perheitä uuteen alkuun jakamalla siemeniä ja auttamalla kylvöissä, jotka sisällissodan jälkeen olivat paikoitellen myöhässä. Tosin pitää myöntää, että vielä kymmenisen vuotta myöhemmin joillain paikkakunnilla opettaja-martat pakottivat punaisten perheistä lähtöisin olevia lapsia marttojen maatalouskerhoihin ajatuksella, että puutarhanhoito pitää lapset irti politiikasta.

Nykyisin marttoihin kuuluu ihmisiä kaikista puolueista, mutta puoluepolitiikkaa ei puhuta marttailloissa eikä kokouksissa. Sama sitoutumattomuus näkyy myös mm. uskonnossa. Aikana, jolloin suuri osa suomalaisista oli kirkkouskovaisia, oli marttoillekin tärkeää kodin ja isänmaan ohella uskonto, mutta marttailtaan mahtui mukaan niin luterilainen kuin ortodoksin.

Kahvihetki kullan kallis

Mikäli tilaisuudessa nautitaan kahvia työn lomassa, sopii tämä lainaus kahvihetkeen oivallisesti. Kirjoittaja lienee ollut joku paikallisista neuvojista, joten tässä kohdin ei tarvitse pönöttää puhujapöntössä, vaan riittää innostavampi puhe kahvin kutsumisen alkusanoiksi. (Koululaisia ei kutsuta kahville, vaan kehoitetaan toimimaan näin seuraavassa ruokailussa/välipalan aikana).

Alkuvuosien neuvonta-aiheisiin kuului keskeisesti kansannaisten sivistäminen monin eri tavoin. Ruuanlaiton, puutarhanhoidon ja lasten kasvattamisen lisäksi opastettiin esimerkiksi sosiaaliseen kanssakäymiseen. Naisia kannustettiin myös positiiviseen ajatteluun samaan tapaan, mitä tänäkin päivänä – ajattele toisesta hyvää, niin Sinusta itsestäkin tuntuu paremmalta.

Kuinkahan siis olisi, jos me kahvikekkereissämme puhuisimme naapuriemme hyvistä puolista. Jos me puhuisimme vanhasta 65-vuotiaasta emännästä, joka koko päivän työssä oltuaan vielä uskollisesti jää valvomaan yhden vaimoraukan luo, joka oli synnyttänyt kaksoset ja jonka luota kätilön täytyi pois lähteä; tahi siitä emännästä, joka itse hoiti yöt ja päivät ruotilaista, jota hän ei tahtonut lähettää köyhäintalolle vaan pitää siinä talossa, jossa hänellä voimainsa päivinä oli ollut niin hyvä olla; tahi siitä työstä, joka on taitava kutomaan, taikka siitä, joka hoitaa karjaa, että hänen vanha äitinsä ei tarvitse mennä ulos pakkaseen. Jos me tällaisista puhuisimme, niin siitä oppisimme myös itse jotakin.

Jospa kaikki emännät ja tyttöset kahvikesteissään rupeaisivat puhumaan hyvää lähimmäisistään, silloin muuttuisivat kahvikestit kokonaan. Koettakaapa, niin saatte nähdä! Sellaisista kahvikekkereistä tulette kotiin paljon onnellisempina.

Maria Nyström Emäntälehti 3/1904

Nyt onkin sitten oivallinen tilaisuus ottaa nämä 113 vuotta vanhat neuvot käytäntöön ja puhua poissaolevista niin paljon hyvää kuin vain suinkin kahvitauon aikana ennättää. Olkaapa hyvät ja käykää kahville!

Marttalauluja Emäntälehdessä alkuvuosikymmeniltä

Markkinat

Nuotti: Tuoll on mun kultani. Voi laulaa, jos tuntee laulamisen omakseen. Sanat voi myös kopioida kaikille ja laulaa yhdessä, koska sävel on tuttu useimmille suomalaisille ja se on helppo opetella.

Hetkisen kiireessä Marttoille suokaa,
Kupponen kahvia täällä nyt juokaa,
Keväinen päivä kun kirkkaan kerran
;: Nyt markkinoilla on ;:

Täälläpä ihmettä ihminen kohtaa,
Marttojen kasvot ne kirkkaina hohtaa,
Työnsä ja taitonsa kaikkien nähden
;: Nyt markkinoilla on ;:

Martat ne määräävät maassamme onnen,
Panevat työhön ja taistohon ponnien.
Aitoista täysistä aarteita kyllä,
;: Nyt markkinoilla on ;:

Marttojen mämmiä, munia, voita.
Leipää ja lanttua, myös omenoita,
Jauhoja juustoja, parhaita aivan
;: Nyt markkinoilla on ;:

Mattoja, liinoja, kankaita muita,
Vaatteita valmiita niin kehituita,
Näppärän nopsasta Marttjen työstä
;: Nyt markkinoilla on ;:

Marttojen tuotteita kelpaapi ostaa,
Hintahan hyvähän sopiipi nostaa,
Marttojen työ kaikki kestävän hyvää
;: Nyt markkinoilla on ;:

Huolet ja murheet saame nyt heittää,
Martat ne kahvia kaikille keittää,
Marttojen kahvi se mainion hyvää
;: Nyt markkinoilla on ;:

Laulu Marttojen pääsiäismarkkinoista, Alli Nissinen Emäntälehti 7/1916

Martta-yhdistyksen laulu (1909)

Nuotti: Miss aukee laaja Pohjanmaa. Kappale löytyy myös vanhalta marttojen laulut sisältävältä kasetilta. Laulu voidaan laulaa tilaisuuden aikana yksin tai yhdessä, jos laulubaluja riittää. Kappale on ensimmäinen marttalaulu ja se esitettiin ensimmäisen kerran kesäkuun alussa 1909 Martta-yhdistyksen 10-vuotisjublassa Helsingissä.

Kun päivän valta voiton saa,
Niin talvi kauas kaikkoaa,
Ja raikas kevään tuuli soi
Ja metsä nuorna huminoi
Ja lehtii puut, -
Ja salmen suut
:; Ja ulapat
On vapahat;
Ja mer' ja maa ne kukoistaa. :;:

Meill' lailla kevätauringon
Myös mieli tehdä työtä on,
Ja siksi yli Suomenmaan
Me liittoudumme lujaan vaan.
Kas työtä näin
Eteenkin päin
:; Me riemuiten
Nyt kotien
Ja maan onneks teemme vain. :;:

Siks' kunnes maja matalin
On valon liesi armahin,
Miss' onni, taito asustaa,
Ja laki maata rakentaa,
Siks' riemuiten
Työ marttojen,
:; Se jatkuu vaan,
Yl' Suomenmaan
Ja valistus on määrä sen. :;:

Irene Mendelin, Emäntälehti 6-7/1909

Marttojen laulu (1915)

Nuotit: Honkain keskellä voidaan laulaa jos lauluinnostusta riittää. Sanat kannattaa kopioida kaikille. Kappale on järjestön toinen marttalaulu.

Marttojen laulun ny laulamme tässä
 Lämmin on mieli ja äänemme soi!
 Se mikä kalleinta on elämässä
 Tarmoa työhön ja taistohon toi,
 :; Ain koti, isänmaa,
 Ne meilte kaikki saa,
 Armahin Suomi ja syntymämaa. :;

Kotimme etehen työtä me teemme
 Onneksi kansan ja syntymämaan,
 Tarmomme, tuntomme, alttiutemme
 Annamme riemuiten ainiaan vaan.
 :; Ain koti, isänmaa,
 Ne meilte kaikki saa,
 Armahin Suomi ja syntymämaa. :;

Jos olet Martta, niin kättä me lyömme,
 Yhdessä kanssani toimehen käy!
 Suomemme onneksi olkohon työmme,
 Ahkeran luona ei puutetta näy.
 :; Ain koti, isänmaa,
 Ne meiltä kaikki saa.
 Armahin Suomi ja syntymämaa. :;

Alli Nissinen Emäntälehti 5-6/1915